

Město malérů, znovuobjevený Jiří Horčíčka

Jsou čtyřicátá léta, ocitáme se v Americe na malém městečku pár kilometrů od New Yorku. Zatímco v Evropě probíhá světová válka, tady ve Wrightsville se zastavil čas. Ellery Queen, spisovatel světového formátu právě takové místo potřebuje. Daleko od rušného velkoměsta hledá klid. Potřebuje se soustředit na svůj nový román. Jeho známé jméno by tu jistě vyvolalo nepotřebný zájem, a tak vymýšlí pseudonym, Ellery Smith. Pod tímto jménem se tu ubytuje a začíná psát. Marně hledá námět, a tak ho čím dál tím víc přitahuje vyprahlé městečko. Všichni se tu znají. Všichni tu řeší problémy těch druhých. Zkrátka ta maloměstská idyla. Ellery se dokonce zakouká do krásné dívky Petty. Podniknou spolu mnoho jízd v otevřeném kabrioletu, okouzlí ho svou nevázaností, mládím a spontánností. Petty, vlastním jménem Patricie Wrightová pochází z té nejlepší rodiny. Její předci dokonce Wrightsville založili. Vážená rodina a nejbohatší v okolí. Ellery se s nimi brzy spřátelí, a prozradí, že sem přijel kvůli psaní. Stále však tají své pravé jméno, je tu Smithem. Pseudonymem, který začíná postupně vstupovat do jeho vlastní osobnosti. Vedou spolu dokonce rozhovory. Radí si, co napsat do knihy, nebo jak se chovat v cizí společnosti. Oba jsou natolik prostupující, že často není poznat, který z nich domlouvá tomu druhému. To tu však není důležité. Přece každý z nás občas přemýšlí - ptá se, uvažuje, a nakonec dojde k nějakému řešení. Jako kdyby tento základní formotvorný prvek vytvářel vyšší rozměr inscenace. Takový, jako prožíváme denně i my všichni. Možná právě proto bylo *Město malérů* zařazeno v roce 2008 do Zlatého fondu českého rozhlasu. Přitom natočené a vydané bylo již v roce 1977. Inscenace je totiž výjimečná, nejenom režii Jiřího Horčíčky, ale celkovým zpracováním a hereckými výkony.

Horčíčka během sedmdesátých let prožíval své neúspěšnější profesionální období. Za svou práci získával mezinárodní ocenění a inscenoval dokonce na několika místech v Evropě. Ve *Městě malérů* můžeme zpětně ocenit specifika jeho práce. Kriminální seriálová inscenace, která má dohromady šest hodin a mnoho přes patnáct postav překvapí již svým obsazením. Herecká generace, která pomalu

opouští současné divadelní scény tu je tou nejmladší. Viktor Preiss, který loni oficiálně ukončil angažmá ve Vinohradském divadle tu vystupuje jako mladý Jim Hate. Nejmladší dívku Patricii Wrightovou hraje Daniela Kolářová, její sestru Lolu Jana Hlaváčová. Většina ostatních interpretů je spojena s předešlou dekádou. A právě na nich režisér stavěl. Eduard Cupák tu je hlavní postavou. Ellery Queenem i Ellery Smithem. Herec s obrovsky širokými hlasovými možnostmi, který může svůj hlas ostrým stříhem přesunout o celý rejstřík. Proti němu často stojí Carter Bradford, zřejmě nejznámější bas v historii českého dramatického umění, Vladimíra Moravce. Objevuje se tu dokonce i bývalý herec Osvobozeného divadla, Miloš Nedbal, jako otec Wright. Tedy obsazení velmi výrazných osobností dnes možná pozapomenutých, v sedmdesátých letech však jedinečných.

Ústřední zápletka inscenace se týká rodiny Wrightů, Nory (Eva Hudečková) a Jima Hatese. Nora dlouhodobě nevychází ze svého pokoje a povídá se, že se zbláznila. Důvodem byl Jimův útěk den před jejich svatbou. Po příjezdu Ellery Queeny se Jim ve městě znovu objeví. Omluví se za své chování, Nora mu odpustí a jejich vztah je zachráněn. Bohužel až do chvíle, než dorazí jeho sestra. Tyto události přitáhnou pozornost Elleryho, který je mimo jiné ubytovaný v Domě malérů, jenž byl původně budován pro Jima s Norou. Příběh rodiny Wrightů se mu stane námětem, a my diváci jsme svědky jeho vyprávění. Jeho výpovědi, kterou nám předkládá detektivní zápletku a zajímavé rozuzlení. On sám stojí uprostřed vyšetřovací činnosti. Bez ohledu na řešení policie užívá vlastní metodu a rozklíčuje základní motivy a celkový obraz zločinu ve Městě malérů.

Režisér tu klade důraz zejména na hlas herců. Ten je pro něj tím nejdůležitějším materiálem. Užívá minimálních technických možností média a soustředí se pouze na komponování celkového výrazu inscenace. S hlasy pracuje jako s hudebním materiálem, do něhož čas od času zakomponuje i okolní zvuky aut a města nebo pro atmosféru klavírní skladbu. Tyto prvky jsou však vždy upozaděny. Nic nesmí přehlušit sólové nástroje herců - hlas.

Nejsilněji jsou takové tendence cítit u hlavní postavy Elleryho. Cupák často promluvy rytmičuje a zvolňuje. Díky dvojroli jsou navíc tyto prostředky ještě zintenzivněny. Když Ellery přemýšlí, mluví v dlouhých kadencových plochách. Při akčnější situaci využívá úsečného staccata a náhlého zvyšování hlasu. Toho si můžeme všimnout v momentě, kdy se poprvé v příběhu objevuje Nora. Je nesmělá

a usedá k večeři později než všichni ostatní. Smith a Queen spolu hovoří a snaží se analyzovat, jaké psychické problémy asi Nora prožívá. Přemýšlejí, slova kladou pomalu za sebe. Nechávací je zazní. To vše v doprovodu nepříliš závažné (tedy nerušivé) klavírní skladby. Nora však dlouho u jídla nevydrží a musí odejít. Smith a Queen si pak všímají trapnosti okamžiku, kterou se snažila zbylá společnost zamaskovat rozhovorem o výborném dortu. Tuto podezřelou aktivitu přisedících pak Cupák zdůrazňuje promluvou - zcela nečekaně - ve vysoké intonační poloze, z níž postupně klesá dolů. Pracuje také s tempem, jež plně respektuje hudební linku, postupně se rozvolňuje. Nesmíme také zapomenout na Cupákův přechod mezi postavou a pseudonymem, jež tvoří další rozměr postavy. Odlišuje je kontrastem. Jeden hlas umístí do vyšší polohy a druhý do nižší, připomínající šepot.

Proti tomu Petty Daniely Kolářové mluví útlým a jemným sopránem. Vtělila tak postavě citlivost a nevinnost. I ona je však schopná přesáhnout rejstřík a ve chvílích nejvyššího emocionálního napětí okouzlí hřmotným altovým výkřikem.

Kontrast je pro Elleryho a Petty charakteristický. V jejich společném sepjetí a toužebných rozhovorech je však často přerušuje Carter Bradford. Vážený a úspěšný muž, dlouholetý nápadník Petty. Moravcův Bradford je klidný a vyrovnaný muž, jehož přirozený bas vzbuzuje úctu a pevnost. Přesto je citlivý a romantický. To se projevuje citovými výlevy k Petty, jež pronáší kolísavým hlasem. Miluje ji, víc než kohokoliv jiného. Právě proto na sebe často narazí s Ellerym.

Cupákův a Moravcův hlas se nacházejí v podobné intonační hladině, ale oba herci pracují odlišným způsobem. Cupák s důrazem na rytmus a Moravec s důrazem na náladu a atmosféru. Již v prvním díle seriálu se Smith a Bradford setkávají v domě Wrightů. Bradford je klidný a sebejistý. Petty mu Elleryho představí jako slavného spisovatele. Carter to vnímá jako ohrožení. S klidným hlasem naznačuje, že jméno Smith mu je cizí a začne dokonce pochybovat o jeho kvalitách. Ledovým klidem a smělym krátkým úsměskem se pokusil vyvést Elleryho z míry. To se mu povedlo, jelikož Smith se ze situace dostal zejména díky pohotovému reakci (pomoci) Petty. Cupák i Moravec si perfektně uvědomují své postavení hlavního a vedlejšího herce, respektují se, a přesto dokáží ze svých rolí vyčerpát maximum. Výsledkem je bravurní výkon obou interpretů, jejichž promluvy doplňuje něžná Petty.

Na Horčíčkově komponování můžeme ocenit s jakou citlivostí přistupoval k jednotlivým hercům. Spojoval kontrastní materiál. Pokud se tu setkali podobně

laděné hlasy, vždy šlo o problematický vztah. Jako kdyby šlo o magnety a stejné strany se odpuzovaly. Kromě takového sepjetí však režisér využíval i určitou dynamickou linii hloubky hlasů. Všechny tři sestry Wrightovy totiž mají odlišnou a charakteristickou polohu hlasů, jež je seřazena určitou logickou řadou.

Nejtajemnější postava seriálu Nora Evy Hudečkové, se na malém prostoru dokázala projevit jako těžce uchopitelná bytost plaché dívky. Nerada mluví a má své vnitřní problémy. Když se k ní Jim vrátí, začne být uvolněnější, projev je souvislejší, a dokonce se objeví doposud chybějící smích. Hudečková využívá přirozenou polohu svého sytého mezzosopránu. Tvoří tak předěl mezi vysokou polohou nejmladší Petty a nejstarší sestrou Lolou Jany Hlaváčové.

Lola je jediná z dcer, která kdy opustila město. Po čase se vrátila, rozvedená. Rodina ji zpět nikdy plně nepřijala, i proto po návratu žila v podnájmu ve městě. Lola reprezentuje drsnost, splněnou touhu po dobrodružství, které nedopadlo dobře, dobrodružství, které jí zničilo život. Je bez ideálů, smířená s odloučením od rodiny. Toto penzum příkoří činí z Loly velmi složitou a komplexní postavu. Charakteristická je pro ni pasivita, kterou Hlaváčová tvoří proti aktivitě ostatních postav. Je uvolněná, promluvy jsou odlišné zejména dikcí, jež není jednoznačně ukotvená. Základní herecká schopnost kladení významů je tu záměrně potlačena a zapadá tak do složité sítě dynamického světa Horčíčkova Města malérů. Hlaváčová dokázala najít v Lole také její interní ambivalentní vztah ke světu. Dokáže totiž v jedné intonační poloze eroticky provokovat, ale zároveň svou uvolněností zdůrazňuje odevzdanost a již zmiňovanou pasivitu. Její hluboký alt tvoří nejenom nejnižší hlasový prvek Wrightových, ale také moudrost a smíření.

Udržet tento mnohahodinový kolos v jedné stylizační poloze byl jistě náročný úkol. Horčíčka však dokázal příběh srozumitelně vyprávět. I přes nesporné umělecké kvality tu je zachována tolik potřebná linie napětí. Právě proto si myslím, že je dílo výjimečné. Režisérovi se podařilo vytvořit seriál, který se blíží dnešní mainstreamové filmové produkci, která má často touhu být srozumitelnou pro široké spektrum diváků, ale přesto si zachovávat umělecký výraz. U Města malérů tento výraz tvoří silnou vrstvu materiálu, díky němuž si můžeme příběh užít nejenom jako napínavou detektivku, ale také jako umělecké dílo se vším všudy.

Město malérů

Překlad Dalibor Plichta

Hudební spolupráce Vít Clar

Dramatizace a režie Jiří Horčíčka

Natočeno v roce 1977. Premiéra 1978. 12 dílů (28, 33, 30, 33, 35, 34, 33, 31, 33, 32, 32, 37 min.). Vydal Radioservis v roce 2008 v edici Zlatý fond Českého rozhlasu (1 CD mp3, CR0805-2, 393 min.).

Osoby a obsazení: Ellery Queen/Ellery Smith (Eduard Cupák), zástupce realitní kanceláře (Oldřich Musil), pan Wright (Bohumil Pastorek), paní Wrightová (Jiřina Petrovická), Patricie Wrightová (Daniela Kolářová), Lola Wrightová (Jana Hlaváčová), Nora Wrightová-Hateová (Eva Hudečková), Jim Hate (Viktor Preiss), Cart Bradford (Miroslav Moravec), soudce Martin (Miloš Nedbal), Alberta Malaskasová, služebná u Wrightových (Jaroslava Drmlová), ženy z ulice (Ludmila Stambolieva a Luba Skořepová), Vladimír Čech, Karel Fořt, Stanislav Bruder, Vítězslav Jirsák, Milan Mach, Zdeněk Kutil, Antonín Hardt, Miloš Willig.